

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YAPISAL BİR KRİZİ OLARAK EURO KRİZİNİN NEDENLERİ VE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Doç. Dr. Ömer ŞANLIOĞLU¹

Öz

2009 yılından itibaren bir borç krizine dönüşen küresel kriz Avrupa Birliği'nde Euro krizi olarak anılmaktadır. Her ne kadar kamu borç stoku ve bütçe açıklarının artması krizin önemli göstergeleri arasında yer alsada, çalışmada krizin daha çok mevcut yapısal sorunların bir tezahürü olarak ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Çalışma, krizin yapısal nitelikli gerekçelerini analiz etmekte ve bunlarla mücadeleyle yönelik çeşitli politika alternatiflerini tartışmaktadır. Krizin başlıca sebepleri arasında yürürlüğe konulan ekonomi politikalarındaki koordinasyon eksiklikleri, uygulanan politikaların ortaya çıkardığı yeni sorunlar, devlet borçlanmaları ile finansal piyasaların iç içe geçmiş olması, kurumsal engeller ve Yunanistan örneği yer almaktadır. Euro krizi konjonktürel faktörlerin yanında esas itibariyle yapısal nitelikli bir krizdir. Yapısal sorunların giderilmesi için gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda Para Birliği'nin sürdürülmesi tehlikeye girecektir.

Anahtar Kelimeler: Euro Krizi, Yapısal Kriz, Euro Bölgesi ve Geleceği, Optimal Para Alanı

A Discussion on the Reasons and Effects of Euro Crisis as a Structural Crisis of European Union

Abstract

The global crisis, which has transformed into a debt crisis since 2009, has been also called "Euro crisis" in European Union. Although public debt stock and increasing budget deficits are among the important indicators of crisis, in this study, it is claimed that crisis occurs mostly as an appearance of existing structural problems. The study analyses structural reasons of crisis and discusses various policy alternatives aiming to struggle with these reasons. Lack of coordination in the current economic policies, new problems caused by implemented policies, intertwined structure of public borrowings and financial markets, institutional barriers and the case of Greece are among the main reasons of the crisis. The Euro crisis, besides cyclical factors, is virtually a structural crisis. In case that the required precautions are not taken to overcome the structural problems, maintaining the monetary union will be imperilled.

Keywords: Euro Crisis, Structural Crisis, Eurozone and its Future, Optimal Currency Area

1 Erciyes Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü. omersanlioglu@gmail.com

Giriş

2008 yılında ABD’nde mortgage kredi sisteminin çökmesi ile birlikte piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmeler 2009 yılından itibaren Euro Bölgesi’nin öncelikle güney ülkelerinde (Yunanistan, İspanya, İtalya, Portekiz) kendisini göstermiş ve özellikle kamu borçlarının ve işsizliğin hızla artması gibi sonuçlar doğurmuştur. Euro Bölgesi’nde daha önceleri ihmal edilen pek çok sorun bu krizle birlikte iyice gün yüzüne çıkmış ve artık ötelenemez bir hal almıştır. Öyle ki entegrasyon yönünde elde edilmiş olan tüm kazanımların bu krizle birlikte sürdürülebilmesi tehlikeye girmiş, Euro Bölgesi’nin dağılması riski ile karşı karşıya kalınmıştır.

2009 yılından itibaren bir borç krizine dönüşen küresel kriz, AB’nde Euro krizi olarak anılmaktadır. Özellikle Yunanistan’ın 2009 yılından itibaren yaşadığı borç krizi ve buna paralel olarak oluşan finansal türbülanslar, Euro Bölgesi hakkındaki o güne kadar geçerli olan kanaatlerin yeniden sorgulanmasına neden olmuştur. Bütçe açıkları ve kamu borçlarının artması krizin önemli göstergeleri arasında yer almakla beraber, bu gelişmelerin krizin asıl sebebini teşkil etmediği ileri sürülebilir. Zira Euro Bölgesi genelinde bütçe açıkları ve kamu borç stokunun hızla yükselmesi her ne kadar yaşanan krizle ilişkili olsa da daha çok mevcut yapısal sorunların bir tezahürü olarak değerlendirilmelidir.

AB’inde iktisadi entegrasyonun sağlanmasına yönelik hedeflerin başında görece yoksul üye ülkelerin büyüme oranlarını artırarak gelişmiş diğer üye ülkelerle rekabet edebilmelerine yardımcı olmak gelmektedir. Bu açıdan zaman içerisinde olumlu bir gelişme kaydedilmiş olmakla birlikte, Euro Bölgesi’nin merkez ve kenar ülkeleri arasında kişi başına düşen gelir bakımından önemli sayılabilecek farklılıklar devam etmiştir. Ayrıca daha önce dinamik bir yapıya sahip olan Fransa ve İtalya ekonomileri Euro’ya geçtikten sonra Almanya ile rekabet etme hususunda çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır. Diğer taraftan, Euro Bölgesi’ne dahil olmayan AB ülkeleri kendi bağımsız ekonomi politikalarını uygulayarak büyümüşler, Euro Bölgesi üyesi bazı ülkeler ise iktisadi krizle mücadelede çeşitli sorunlarla karşılaşmışlardır.

Bütçe açıkları ve yüksek kamu borçlarıyla mücadele etmeye çalışan ülkeler ile bu alanlarda nispeten daha fazla rekabet yeteneğine sahip olan ülkelerin aynı anda Euro Bölgesi içerisinde yer almaları Para Birliği’nin geleceği açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Çeşitli yapısal nitelikli sorunlarına rağmen bazı üye ülkelerin başlangıcından itibaren Euro Bölgesi’ne üye yapılmaları birliğin zayıf halkasını oluşturmaya devam etmektedir.

Bu çalışmanın amacı 2009 yılından itibaren Euro Bölgesi’nde yaşanmakta olan krizin daha çok yapısal nedenlerden kaynaklandığını ortaya koymaktır. Bunun yanı sıra çalışmada krizin diğer konjonktürel nedenleri de analiz edilmektedir. Ayrıca krizle mücadele çerçevesinde uygulamaya konulan iktisat politikaları çalışmada ana hatlarıyla değerlendirilerek, krizin Para Birliği’nin geleceğini nasıl etkileyeceği sorusu irdelenmeye çalışılmaktadır.

1. Bir Ortak Para Alanı Olarak Euro Bölgesi

Para Birliği'ne geçiş, bir değişim ve değer saklama aracı olarak kullanılan paranın sadece başka bir parayla değiştirilmesi anlamına gelmemekte, ortak para kullanımı ile ulusal para politikaları hususundaki yetkiler uluslar üstü bir kuruma devredilmektedir. Optimal para alanı (*optimal currency area*) ise üye ülkeler arasında enflasyon oranlarındaki yakınsamanın yanında, yüksek işgücü hareketliliği ve mal çeşitliliğine sahip olma, fiyatların ve ücretlerin esnek olması ile mali, ticari ve parasal entegrasyonun gerçeleştirildiği, bölge içinde sabit, bölge dışına karşı ise esnek döviz kurunun geçerli olduğu bir alan olarak tarif edilmektedir.

Robert Mundell, optimal bir para alanının para birliğine üye ülkeler arasındaki enflasyon farklılıklarının en aza indirilmesi suretiyle mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Birlik üyesi herhangi bir ülkede yüksek enflasyon söz konusu ise o ülkede nominal ücret artışlarının gerçeleşeceğini, bunun sonucunda ise kullanılan ortak para değerinin reel artışlar kaydedeceğini ileri sürmektedir. Bu durum ilgili ülkenin uluslararası rekabet yeteneğini de olumsuz yönde etkileyecektir. Mundell'e göre, bir parasal birlikte uluslararası rekabet yeteneği azalan bir ülkeden rekabet yeteneği daha yüksek olan ülkelere doğru emek hareketliliği gerçeleşecektir. Ancak böylesi bir durumda ilgili ülkede kalan emeğin verimliliği artmaya başlayacak ve bu süreç emeğin marjinal verimliliği diğer ülkelerle eşitlenene kadar devam edecektir (Mundell, 1961: 657-665).

Optimal para birliği teorisi oluşan asimetrik şokların etkisini² ve rekabet farklılıklarını gidermek için uyulması gereken iki ön koşul ileri sürmektedir. Birincisi, para birliği ülkelerinde ulusal istihdam piyasalarının esnek olması zorunluluğudur. Ancak böylesi bir durumda işgücü maliyetleri ve fiyatların hızlı bir şekilde yeni koşullara uyum sağlaması mümkün olabilecektir. İkincisi ise istihdam piyasasında etkinliği sağlayabilmek amacıyla ekonomik durgunluğun yaşandığı ülkelere genişlemeci bir aşamadaki diğer üye ülkelere doğru işsizlerin göç edebilme imkanlarının bulunmasıdır. Bu iki koşulun yerine gelmemesi halinde ise istihdam piyasalarında oluşan maliyetlerin durgunluk içindeki ülkelere hızlı bir şekilde uyumlaştırılması mümkün olmayacaktır. Bu çerçevede tasarruf tedbirlerinin yürürlüğe konulması sosyal tepkiler nedeniyle tercih edilen bir politika alternatifi olarak düşünölmemektedir. Bu koşullar altında ise yapısal reformlar istenilen ölçüde uygulamaya konulamayacaktır. Ayrıca diğer taraftan işgücü hareketliliğinin önünde dil ve sosyo-kültürel açılardan birçok engel bulunmaktadır (Hishow, 2014).

2 Üye ülkelerin karşılaşılan asimetrik risklere karşı verecekleri tepkiler optimal bir para alanı oluşturulmasını etkilemektedir. Bir bölgede/ülkede oluşan şoklar diğer bir bölgeyi/ülkeyi orantısız şekilde tesir edebilmektedir. Ülkeler arasında meydana gelen ticari dengesizliklerin başlıca sebebi talep kaymaları olarak ifade edilmektedir. Bu durum teoride optimal para alanı açısından asimetrik sok olarak ifade edilmektedir (Belke, 2001).

AB'nde Para Birliği'nin öncelikli olarak oluşturulmak istenmesi ülkeler arasındaki entegrasyonu artırmaya yönelik bir proje olarak düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Avrupa Para Birliği'nin (APB) kurulması lehine bir çok iktisadi gerekçeleri sürülebileceği gibi, mali birlik sağlanmadan önce para birliğine geçilmesine karşı da çeşitli eleştiriler dile getirilmiştir. Ancak Euro Bölgesi'nin başlangıcından itibaren optimal bir para alanı olmadığı yönünde genel bir uzlaşma mevcuttur.

1999 yılında bankalar arası işlemlerde kaydi para olarak kullanılmaya başlanan Euro, 2002 yılından itibaren piyasalarda ve günlük hayatta kağıt para olarak tedavüle girmiştir.³ Başlangıçta Euro Bölgesi'nin 11 olan üye sayısı 2016 yılında 19'a yükselmiştir. Kuşkusuz Euro'nun kullanıma girmesi birlik içerisinde iktisadi ve ticari koşulların iyileşmesine ve entegrasyonun artmasına yardımcı olmuştur. Azalan işlem maliyetleri ve kur riski benzeri engellerin ortadan kalkması bazı üyelere büyüme ve refah artışına olumlu katkılar sağlamış, ortak bir ödeme aracının kullanılması birçok tüketici tarafından olumlu şekilde karşılanmıştır.⁴ Ancak, diğer taraftan zaman içerisinde ortak paranın riskleri ve maliyetleri artmaya başlamıştır (König, 2016: 3).

2. Euro Krizinin Nedenleri

2009 yılından itibaren Euro Bölgesi ülkelerinde yaşanmaya başlanan iktisadi kriz, diğer konjonktürel gerekçelerin yanında daha çok yapısal nitelikli sorunlardan kaynaklanmıştır. Bu bölümde krizin oluşmasına etki eden başlıca faktörler analiz edilmektedir.

2.1. Ortak Ekonomi Politikaları Belirlenmesinde ve Rekabet Koşulları Nedeniyle Yaşanan Sorunlar

Euro krizinin ortaya çıkmasında uygulanan ekonomi politikalarının kısa vadede olumsuz sonuçlarını gizleyen, birbiriyle iç içe geçmiş, siyasi ve iktisadi nitelikli birçok yapısal sorun önemli ölçüde etkili olmuştur. Bu nedenle Euro krizi esas itibarıyla yapısal bir kriz olarak değerlendirilmektedir (Illing, 2013: 7).

3 1990'lı yıllarda iktisat literatüründeki tartışmalarda APB'nin gerçekleştirilebilmesi konusunda önemli çekişmeler bulunmaktaydı ve önemli bir kesim bunun mümkün olmayacağını ileri sürmekteydi. Ancak, özellikle Alman orta ve büyük sermaye sahiplerinin kur riskini bertaraf ederek, ihracatın önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik kararlı tutumu APB'nin oluşturulması için önemli adımların atılmasına yardımcı olmuştur. Nitekim ortak paraya geçişten en çok yararlanan ülkeler arasında ihracatını artıran Almanya başta gelmektedir.

4 Bir ülkenin kendi ulusal parasını kullanmaktan vazgeçerek ortak bir parayı kullanmasının ortaya çıkardığı en önemli maliyetler ülke içi ve dışı dengelerin sağlanmasında ihtiyaç duyulan bağımsız para politikasının uygulanmasından mahrum kalınmasıdır. Ulusal merkez bankaları kendi güçlerini ortak bir üst merkez bankasına devretmektedir. Böylece ilgili ülke devalüasyon, revalüasyon ve para hacmini belirleme gibi temel para politikası enstrümanlarını kullanmaktan mahrum olacaktır. Ortak para kullanımı ayrıca AB iç pazarında etkinliği artıracak ve siyasal anlamda entegrasyonu hızlandırmaya yardımcı olacaktır. Para Birliği ile yeni iktisadi fırsatlar sunulmakta ve kur farklarından kaynaklanan fiyat artışları bertaraf edilmiş olmaktadır. Ayrıca ortak para uluslararası ödeme sistemlerinin istikrarına da yardımcı olacaktır. Tüm bu olumlu katkılar büyüme ve istihdam artışını olumlu etkileyecektir.

Kamu maliyesi ile ilgili konularda üye devletlerin politika bağımsızlıkları devam ederken ve siyasi bir birlik henüz sağlanmadan ortak bir para birimine geçilmiş olması, çok sayıda yazar tarafından bir “macera girişimi” olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 2009 yılından itibaren yaşanan kriz, Maastricht Sözleşmesi'nin zayıf yönlerinin iyice gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunların en önemlileri ise şu şekilde ifade edilebilir (Busch vd., 2012: 3-5):

- ❖ Konjonktürel sorunlarla mücadelele yönelik ortak bir ekonomi yönetiminin bulunmaması.
- ❖ Para Birliği içerisinde farklı özelliklere ve iktisadi yapılara sahip ülkelerin bulunmasına rağmen, Avrupa Merkez Bankası'nın (AMB) ortak ve tek bir faiz oranı belirlemesidir. Bu durum bazı üye ülke ekonomileri hakkında yanlış kanaatlerin oluşmasına neden olmuştur. Örneğin düşük faiz oranları İrlanda ve İspanya'da bir gayri menkul balonunun oluşmasına yardımcı olmuştur.
- ❖ *No bail-out* koşulu nedeniyle ortak bir borç yönetimi (Euro bonoları, ortak borç garantisi vb.) mümkün olamamıştır. Bu koşul AB kurumlarına ve ilgili üye ülkenin borçlarına karşılık diğer üyelere herhangi bir sorumluluk yüklememektedir. Böylece ilgili üye ülke uyguladığı maliye politikaları sonrasında ortaya çıkan sorunlardan sadece kendisi sorumlu olacaktır. Ancak yaşanan Euro kriziyle beraber sorun içinden çıkılmaz boyutlara ulaşmıştır.
- ❖ Maastricht Sözleşmesi'nde tasarruf yapmaya yönelik politikalar büyüme ile ilgili politikalara nispetle öncelikli tercih edilmiştir. Ancak, kemer sıkma politikaları kriz döneminde pek çok üye ülkenin kamu borçlarının hızla yükselmesine sebep olmuştur. Yeni borçlanmaların en düşük seviyelere gerilemiş olması ve uygulamaya konulan birçok tasarruf tedbirine rağmen, Yunanistan, Portekiz ve İspanya'da büyüme ile ilgili sorunlar kamu borç stokunun hızla artmasına neden olmuştur.

Euro'nun kullanıma girmesinin uygulanan iktisat politikalarının değiştirilmesine katkısı ise sınırlı düzeyde olmuştur. Bu çerçevede alınan tedbirler yaşanan iktisadi krizi daha da derinleştirmiş ve aynı zamanda istihdamı da azaltmıştır. Özellikle İspanya ve Yunanistan'da işsizlik oranları %20'nin üzerine çıkmış, gençler arasında ise bu oran daha yüksek seviyelere ulaşmıştır (Busch vd., 2012: 5).

Euro Bölgesi üyesi olduktan sonra Yunanistan, İtalya, İrlanda, Portekiz ve İspanya'da fiyatlar açısından rekabet koşulları olumsuz yönde etkilenmiştir. Ayrıca reel ücretler bu ülkelerde mevcut verimliliğin üzerinde seyretmiştir. Uygun finansman koşulları ile birlikte değerlendirildiğinde, adı geçen üyelerin Euro Bölgesi içinde diğer ülkelerden ayrışmalarına ve daha fazla ithalat yapmalarına neden olmuştur. Artan ücret maliyetleri ve mevcut sermayenin verimsiz kullanımı bu ülkelerde yüksek cari işlemler açığı meydana getirmiştir. Böylece başlangıçta krediler yoluyla finanse

edilen genişlemeci bir dönem yaşanmış ve bu durumdan büyüme olumlu yönde etkilenebilmiştir (König, 2016: 7).

İktisadi performans açısından başarılı sayılabilecek merkez ülkeleri ile sürekli bütçe ve cari açıklar veren periferi ülkelerin aynı anda Euro Bölgesi'ne üye olmaları krizin başlıca nedenleri arasında değerlendirilmektedir. Zaman içerisinde merkez ülkeler ihracatlarını sürekli artırırken, Birliğin güneyindeki periferi ülkelerin ithalatlarını artırmaları bir krizle sonuçlanmıştır. Diğer taraftan merkez ülkelerin cari fazla vermeleri cari açık veren ülkeleri krediler yoluyla finanse etmeleri sonucunu doğurmuştur. Böylece güneydeki bazı ülkelerin borçları hızla artmış ve finans piyasalarında alacakların ödenmesinin mümkün olmadığı kanaati hakim olmaya başlamıştır. Nihayetinde cari açık veren yabancı ülkelere kredi akışı yavaşlamış ve bu ülkelerde büyüme süreci de sekteye uğramıştır (Illing, 2013: 13).

Para Birliği'nin yürürlüğe girdiği ilk yıllarda özellikle güney ülkelerinde faiz oranlarının düşmesi bu ülkelerdeki büyümeye olumlu katkılar sağlamıştır. Düşük faiz oranları, özellikle krediler yoluyla finanse edilen tüketim mallarına ve gayri menkulere olan talebi artırmıştır (Baumgarten, Klodt, 2010: 374-377). Sonuç olarak büyüme hızlanmış ve aynı zamanda reel ücretler de yükselmeye başlamıştır. Ayrıca bu duruma paralel olarak ithalat miktarı da artmış ve ihracat yapma koşulları ise nispeten zorlaşmıştır. Böylece bu ülkelerde cari işlemler hesabı açık vermeye başlamıştır. Cari açık veren bu ülkelerin devalüasyon yoluyla ihracatlarını artırmaları mümkün olmadığı için reformlar daha çok rekabet yeteneğini artırmaya yönelik olmuştur. Özellikle Almanya gibi ülkelerde yapılan reformlar istihdam piyasalarında yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede azalan reel ücretler Almanya'nın rekabet yeteneğini artırmış ve ihracat artmaya devam etmiştir. Diğer taraftan düşen reel ücretler Almanya'da dış talebi azaltmış, ithalat gerilemiş ve cari işlemler fazlası meydana gelmiştir. Para Birliği içerisinde serbest kur dalgalanması söz konusu olmadığından, ortaya çıkan dengesizlikler giderilememiştir. Aksi taktirde daha az rekabet yeteneği olan ülkelerin paraları devalüasyon yoluyla değer kaybedecek ve böylece diğer ülkelerin mallarına olan talep azalacaktır. Bu ülkeler kendi ürünlerini diğer ülkelere daha ucuza ihraç etme imkanı elde edecektir. Ortak bir para biriminin kullanılıyor olması üye ülkeler arasındaki belirtilen dengesizliklerin ortadan kaldırılmasını zorlaştırmıştır (Illing, 2013: 14; König, 2016: 9).

Ülkeler arasında var olan dengesizlikler belirgin hale geldikçe, riskleri daha yüksek olan güney ülkelerinde faiz oranları artmaya başlamıştır. Sürekli daha çok mal ithal etmeleri bu ülkelerin finans piyasalarında kredilere olan bağımlılıklarını da artırmıştır. Almanya gibi ülkeler ise elde ettikleri cari fazlayı açık veren bu ülkelere kullandırmışlardır. Ancak finans kriziyle birlikte uluslararası bankaların ve kurumsal yatırımcıların oluşan yeni riskler nedeniyle mevcut sermayelerini başka ülkelere götördükleri veya yeni krediler açmaya gönüllü olmadıkları gözlenmiştir. Bu gelişmeler sonucunda likidite sıkıntısı ve ödeme güçlükleriyle karşılaşmıştır. Yaşanan bu

sorunlar IMF ve AMB gibi kuruluşlar tarafından yapılan yardımlarla kısmen giderilmeye çalışılmıştır (Illing, 2013: 15).

Rekabet yeteneğini kaybeden ulusal ekonomiler çoğunlukla süreklilik arz eden cari açıklarla karşı karşıya kalırlar ve böylece dış borçlar hızla artmaya başlar. Piyasa güçleri ise cari açık veren ülkelere maliyetlerini ve fiyatlarını düşürmeleri yönünde baskı yaparlar. Yeni koşullara uyum sağlama yönünde adımlar atılmadığı takdirde verimlilik farkları giderilemez ve bu ülkeler sürekli bir kriz hali içinde bulunurlar. Bu sorunla mücadeleye yönelik olarak rekabet yeteneği düşük ve kriz yaşıyan güney ülkeleri cari işlemler açığına kapatmaları için gelişmiş merkez ülkeler tarafından yapılan kamu transferleri ile desteklenmektedir. Ancak mali transferlerin devam ettirilmesi merkez ülkelerini de zor duruma düşürmekte ve böylece parasal birliğin istikrarı açısından çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır (Hishow, 2014).

2.2. Devlet Borçlanmaları İle Finansal Piyasaların Karşılıklı Bağımlılığı

Her ne kadar Euro Bölgesi'nin kurulma aşamasında Maastricht Kriterleri ile belirlenen limitlerin üzerinde borçlanmanın mümkün olamayacağı kategorik olarak ifade edilse de günümüzde devlet borçlanmaları Euro Bölgesi'nin vazgeçilmez bir gerçeği haline gelmiştir (König, 2016: 5).

Üye ülkeler finans piyasalarından tamamını hiç bir zaman ödeyemeyecekleri yeni krediler almaya başlamışlardır. Ancak kredi geri ödemelerinin sürdürülebilmesi için yeni kredilerin alınması da adeta bir zorunluluk haline gelmiştir. Finans piyasaları aracılığıyla kamu finansmanının sağlanmasının en önemli unsurlarından birisi borç alınan paranın faiziyle birlikte geri ödenebilmesi kabiliyetidir. Bu dengeyi ancak uzun vadede rekabet yeteneğine sahip bir ekonomik yapıyla sürdürmek mümkün olacaktır. Finansörler açısından oluşacak kayıpları gidermek maksadıyla yeniden borç almak yerine para basılması tavsiye edilmektedir.

Kamu borçlarının sürdürülmesi açısından borçlanma faizleri en düşük olan Alman devlet borçlanması üzerine yapılan bir araştırmada, mevcut harcama düzeyi sürdürülerek ve yeni borçlanma yapılmaksızın halen geçerli olan faiz haddinden aylık bir milyar Euro borç ödemesi yapılması durumunda bile ancak 168 yılda mevcut borçların tamamının ödenmesinin mümkün olabileceği ifade edilmektedir (Illing, 2013: 18 ve 21).

2009 yılından itibaren özellikle Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İtalya gibi ülkelerin kamu borçları hızla artmıştır. Bu borçların bir kısmından vazgeçilmesine rağmen, borç geri ödemeleri bu ülkelerde istikrarsızlık yaratan en önemli faktörlerden birisi olmuştur. Uluslararası kredi kuruluşlarının bu ülkeler hakkında başlangıçta yanlış derecelendirme (rating) notları vermiş olmaları kuşkusuz iktisadi aktörler tarafından krizin boyutlarının yeterince anlaşılmasını önlemiş ve adeta daha da derinleşmesine yardımcı olmuştur.

Finansal araçların yeterince şeffaf olmaması ve asimetrik bilgilendirme krizin diğer önemli sebepleri olarak sayılmaktadır. Türev finansal piyasalarda yaşanan kriz uluslararası finans kuruluşları üzerinden AB ülkelerine doğru yayılmıştır. Bu çerçevede alınan yeni mali tedbirler yabancı sermayenin bölge dışına yönelmesine neden olmuştur (Stark, 2011). Bu durum ise yatırımları ve büyümeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca, pek çok şirketin ve bankanın iflas etmekten kurtarılması Euro Bölgesi'nde kamu borçlanma oranlarının hızla yükselmesinin diğer bir nedeni olmuştur.

2.3. Kurumsal Engeller

Yaşanan mali krizin başlıca sebepleri arasında APB'nin kurgusu ve kurumsal yapısı ile üye ülkeler arasında koordinasyonu sağlamaya yönelik olmak üzere yürürlüğe konulmuş olan politikalar gösterilmektedir. Bu bölümün konusunu kurumsal yapının ve bu çerçevede uygulamaya konulan politikaların analiz edilmesi oluşturmaktadır.

Birlik ülkeleri arasında yakınsamayı gerçekleştirmeye yönelik mali kriterlerin bulunmasına rağmen, ülkelerin bu kurallara uymamaları sonucunda entegrasyon yönünde yeterince ilerleme kaydedilememiştir. Ortak bir bütçe politikasının Euro Bölgesi düzeyinde yürütülememesi önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

AB ve Para Birliği'nde uygulanacak iktisat politikalarının genel çerçevesi 1992 yılında imzalanan Maastricht Sözleşmesi ile belirlenmiştir. 1990'lı yıllarda siyasal entegrasyonu hızlandıracağı beklentisiyle öncelikli olarak ekonomik birliği sağlamaya yönelik politikalar yürürlüğe konulmuştur. Bu sözleşmeye göre Para Birliği üç aşamada gerçekleştirilecektir. Birinci aşama Nisan 1989'da kabul edilen Delors Raporu çerçevesinde 1 Temmuz 1990 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Böylece birlik içerisinde sermaye piyasalarının serbestleştirilmesi ve finans piyasalarında entegrasyonun sağlanması amaçlanmıştır. Ancak bu aşamada kurumsal yapıda bir değişikliğe gidilmemiştir (Handsouch, 1994: 72). Avrupa Para Birliği'ne geçişin ikinci aşaması ise 1994 yılından itibaren başlamıştır. Bu aşamada fiyat istikrarının sağlanması ve kamu mali göstergelerinde yakınsamanın gerçekleştirilmesi suretiyle üçüncü aşamaya geçilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla ikinci aşamada Avrupa Para Enstitüsü (APE) kurulmuştur. İkinci aşamanın getirdiği en önemli yenilik APE'nün kurulmuş olmasıdır. APE'nün başlıca görevi üye ülkelerin merkez bankaları arasındaki koordinasyonu gerçekleştirmek ve para politikalarındaki uyumu sağlayarak Avrupa Para Sistemi'nin işleyişini gözlemek olmuştur (Läuffer, 1994: 61-73).

1992 Maastricht Sözleşmesi'nde yer alan yakınsama kriterleri (convergenz criteria) üye ülkeler aralarındaki iktisadi ve mali sorunları gidermeyi ve entegrasyonu artırmayı hedeflemiştir. İktisadi kriterler enflasyon, faiz ve kur kriterleridir. Birliğe üye olmadan önce ilgili üye ülke iki yıl süreyle bu kriterleri yerine getirmek zorundadır. Bu kriterlerin tamamını yerine getiren ülkeler APB'ne üye olabileceklerdir. Mali kriterlerden birincisi "Kamu Borç Stoku/GSYİH = % 60" olarak belirlenmiştir. Böylece kamu borçlarının belirli bir seviyede kalarak artmasının engellenmesi amaçlanmıştır. İkinci kriter ise devlet bütçesinin GSYİH'nin ancak % 3'ü kadar açık

verebileceğidir.⁵ APB'nin omurgasını teşkil eden ve bu birliğe üye olabilmek için yerine getirilmesi gereken yakınsama kriterleri Maastricht Sözleşmesi'nin 109j maddesinde belirtilmiş ve ilerleyen dönemlerde eklenen protokollerle bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu kriterleri iki yıl süresince sorunsuz bir şekilde yerine getirecek olan AB ülkeleri APB'nin üçüncü aşamasında Euro Bölgesi üyesi olabilecekler ve ortak para birimini kullanabileceklerdi (Läufer, 1994: 179).

Devletin üstlendiği yeni görevler sonucu artan kamu harcamaları veya vergi gelirlerinin yeterince artırılmaması sonucu bütçe açıkları artmakta bu açıkları kapatmak amacıyla yeni kaynak temin edilmesi zorunlu hale gelmektedir. Bunun sonucunda devlet tahvil faiz oranları yükselmekte ve kamu borç stoku artmaya devam etmektedir. Mali kriterlerin yürürlüğe konulması ile hükümetlerin kamu maliyesi alanında keyfi şekilde davranmaları engellenmek istenmiştir.⁶ Yakınsama kriterlerinin amacı farklı yapısal özelliklere sahip ulusal ekonomilerin istikrar odaklı ortak bir entegrasyonu gerçekleştirmelerine yardımcı olmaktır. Ancak hükümetler tarafından bu kriterler yeterince dikkate alınmamış, ortak bir bütçe politikası yürütülmesi yönünde yeterli mesafe kaydedilememiştir. Uyum kriterlerini yerine getirmemeleri halinde bu ülkelere yönelik hukuki bir yaptırım süreci başlatılması mümkün olmakla beraber, Portekiz, Almanya ve Fransa'ya karşı bütçe açığı kriterini ihlal etmelerinden dolayı başlatılan yaptırım süreci sonuçsuz kalmıştır. Böylece, ortak maliye politikalarının sağlanması için uygulamaya konulan yakınsama kriterleri amacına ulaşmaktan uzak kalmıştır. Uygulanmaması durumunda dahi yaptırımların sınırlı olması üye ülkelerin bir çoğunda bütçe açıkları ve kamu borç stokunun hızla yükselmesine neden olmuştur (Illing, 2013: 26-27).

Üye ülkelerin iktisat politikalarının yürütülmesi esnasında geçerli olacak ilkelere belirlenmesi ve bu husustaki diğer kısıtlamalar 1997 yılında kurulan "İstikrar ve Büyüme Pakti" aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Bu kurum, 1 Ocak 1999 tarihinde yürürlüğe giren üçüncü aşama ile birlikte görevine başlamıştır. Euro Bölgesi "İstikrar ve Büyüme Pakti", üye ülkeler arasındaki iktisat politikalarının koordinasyonunu sağlamayı ve böylece parasal birliğin istikrarının sürdürülmesini hedeflemiştir. Maastricht Sözleşmesi'nin 103. ve 104. Maddelerinde iktisat ve maliye politikalarında koordinasyonun ve denetimin nasıl sağlanacağı belirtilmekte ve aşırı bütçe açıklarından kaçınılması gerektiği ifade edilmektedir (Läufer, 1994: 176-178). Bu Paktın kurulmasıyla beraber Maastricht Kriterleri daha somut hale getirilmiş ve kurallara uyulmaması durumunda hangi müeyyidelerin uygulanacağı kararlaştırılmıştır.

5 Bütçe açığı ve kamu borç stoku hakkında genel hüküm Maastricht Sözleşmesi'nin 104. Maddesi'nde ele alınmıştır. Ancak referans değerleri ve detayları daha sonra yürürlüğe giren protokollerle belirlenmiştir.

6 Kamu maliyesi ile ilgili kriterler iktisatçı Evsey Domar'ın modeline dayanmaktadır (Domar, 1966: 66). Bu modele göre kamu borç stoku ile yeni borçlanma ve iktisadi büyüme arasında bir korelasyon söz konusudur. Yüzde üç bütçe açığı veren ve aynı zamanda yüzde beş nominal büyüme gerçekleştiren bir ekonomide borçluluk oranı yüzde 60 düzeyinde seyredecektir. Ekonominin yüzde beşin üzerinde büyümesi durumunda ise kamu borç stoku azalma eğilimine girecektir.

Üye ülkeler arasında daha sıkı bir işbirliğine gidilmesi 2000 yılında Lizbon Stratejisi ile ortaya konulmuş, böylece Euro Bölgesi'nin rekabet yeteneğinin artırılması hedeflenmiştir. Bu kararlar çerçevesinde üye ülkeler bağımsız politika belirleyebilme imkanına kavuşmuştur. Ancak bunun sonucu olarak merkezi olmayan bir yapı oluşmuş ve birbirleriyle entegre olmayan bir işbirliği ortaya çıkmıştır. Üyeler arasında yakınsama ve entegrasyonun artması sağlanamamış, daha ziyade çok parçalı alt bölgeler oluşmaya başlamıştır. Yaşanan tüm olumsuz tecrübelerle rağmen, krizin çıktığı 2009 yılına kadar Euro Bölgesi üye ülkeleri iktisat politikalarında sıkı bir işbirliğine gidememişlerdir.⁷

Üye ülkeler arasında iktisadi dengesizliklerin artması mutlaka üstesinden gelinmesi gereken bir sorundur. Bu çerçevede farklı rekabet koşullarına sahip ülkeler arasındaki entegrasyonu artırmaya yönelik mekanizmaların işlerlik kazanması önem arz etmektedir. 1 Aralık 2009 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Lizbon Sözleşmesi ile "İstikrar ve Büyüme Pakti'nin" işleyişinde gözlenen bazı sorunların ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Bu sözleşme ile Avrupa Komisyonu'nun Euro Bölgesi'nde maliye politikalarının koordinasyonu için oynamış olduğu rol güçlendirilmiş, ortak karar alma imkanları genişletilmiş ve maliye politikalarının denetimi daha etkin hale getirilmiştir (Schwarzer, 2010: 16-21). "İstikrar ve Büyüme Pakti'nda" karar alma mekanizmalarının belirlenmesi ve sıkı denetimlerin devam ettirilmesi oldukça önemlidir. Varılan anlaşmaya rağmen, ulusal bütçelerin denetimi ve maliye politikalarına yönelik yapılacak erken müdahale sisteminin ve denetimin nasıl yapılacağı gibi hususlar bu kapsamda hala önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

Üye ülkelerin ortak politikalar belirleyememeleri ve ülkeler arasında var olan rekabet koşullarındaki farklılıklar iktisadi dengesizliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bütçe açıkları ile mücadele sonrası yeterli yakınsama sağlanamamış, AB üyeliğinde çıkmayı düzenleyen kurallar ve mevzuat yetersiz kalmıştır. Maastricht Sözleşmesi'nin para politikası ile ilgili getirdiği kuralların ulusal ekonomilerin yakınsamasını mutlaka sağlayacağı varsayılmıştır. Ancak bu kurallar parasal birliğin sürdürülebilmesi açısından yeterli olamamıştır. Mali krizin ortaya çıkmasında piyasaları düzenlemekle sorumlu yukarıda belirtilen kurumların denetleme işlevlerini yeterince yerine getirememeleri de önemli bir rol oynamıştır.

2.4. Bir Katalizatör Olarak Yunanistan Örneği

Sadece yüksek miktardaki kamu borç stokları değil, yaşadığı iktisadi sorunlar ve kamu sektörünün yapısı Yunanistan'ı Euro Bölgesi içerisinde bir istisna ülke haline getirmiştir. Ayrıca özellikle uluslararası finans krizinin ilk döneminde yaşanan tecrübeler faiz oranlarının hızla yükselmesine sebep olmuştur. Bu gelişmeler Yunanistan'da kamu finansman dengesinin sağlanmasını iyice zorlaştırmıştır.

7 İstikrar odaklı teorisyenler tüm bu gelişmelerin sonucunda Alman ekonomisinin cari işlem fazlası verdiği ve rekabet açısından avantajlı duruma geldiğini belirtmekte, ancak kriz yaşayan ülkelerde reformların daha güçlü şekilde yürürlüğe konulması gerektiği görüşü ileri sürülmektedir.

Yunanistan diğer Para Birliği üyelerine kıyasla daha geri kalmış bir ekonomi olma özelliğini sürdürmektedir. Ülkede yaratılan iktisadi katma değerin 1/3'ünün gıda sektörü tarafından sağlanması, üretimin tarımsal ağırlıklı yapısının hala devam ettiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca GSYİH'nın 1/6'ı turizm sektörü tarafından üretilmektedir. İktisadi açıdan nispeten dezavantajlı olan bu yapısının yanında, savurgan bir kamu bürokrasisi ve devlet kurumlarının varlığı söz konusudur. Mevcut yapısı nedeniyle ülkede gerekli olan reformlar hızlı bir şekilde yürürlüğe konulamamaktadır. AB tarafından yayınlanan bir raporda Yunanistan'da ödenmeyen vergi borçlarının yaklaşık 60 milyar Euro olduğu tahmin edilmektedir. Çeşitli kaynaklara sahip olmasına rağmen, 2009 yılı sonunda Yunanistan borçlarını ödeyemez hale gelmiş ve 2010 yılından itibaren uluslararası finans kuruluşlarının yardımıyla ayakta durabilmiştir. Ancak yaşanan tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen, 2011 yılında bir önceki yıla göre Yunanistan'ın daha fazla askeri harcama yaptığı gözlenmiştir (Illing, 2013: 31-32).

Yatırımcıların finans krizi ile birlikte yaşadığı kayıplar Yunan devlet tahvillerinin risk primini hızla artırmış ve AB'den mali yardım yapılması istenmiştir. Yunanistan'ın finans piyasalarında karşı karşıya kaldığı sorunlar APB'ndeki mevcut yapısal sorunların ortaya çıkmasında bir katalizatör rolü oynamış, ülkedeki mevcut ekonomik sorunlar ve kurumsal engeller krizi adeta derinleştirmiştir. Dış ticaret açıklarının fazlalığı, diğer üye ülkelerle rekabet edebilme yeteneği açısından önemli bir yapısal farklılığın olduğunu da göstermektedir. Ayrıca, diğer üye ülkelerin devlet tahvillerine karşı güven sorunlarının oluşmasında da Yunanistan bir katalizatör rolü oynamıştır. Finans piyasalarında sarsılmış olan güven ortamını yardım paketleriyle Yunanistan yeniden sağlamaya uğraşırken, yatırımcılar aynı zamanda diğer ülkelerin devlet tahvillerine yatırım yapma konusunda tereddüt etmişlerdir. Diğer üye ülkelerdeki risk priminin artmasında Yunanistan'da yaşanan sorunlar kuşkusuz önemli bir rol oynamıştır (Illing, 2013: 32-33).

Bir türlü sonu gelmeyen Yunanistan'ı kurtarma paketleri Euro Bölgesi'nin kurumsal yapısı ile ilgili sorunlarının ve zayıf yönlerinin piyasa aktörleri açısından iyice görünür hale gelmesine neden olmuştur. Yunan hükümetlerinin reformları yürürlüğe koyma hususundaki isteksiz tavırları nedeniyle 2015 yılı yaz aylarında yeni bir kurtarma paketi uygulamaya konulmuştur.

Yunanistan'a 2012 yılında EFSF'den (European Financial Stability Facility - Avrupa Finansal İstikrar Fonu) 144 milyar Euro ve IMF'den ise 28 milyar Euro kredi kullandırılmıştır. EFSF kredileri için 2023 yılına kadar faiz ödenmesi istenmemiştir. Bu süreçte ayrıca 2012 yılında Yunanistan'ın 105 milyar Euro borcu alacaklılar tarafından tek taraflı olarak silinmiştir (König, 2016: 12).

IMF yardım paketleri çerçevesinde Yunanistan'ın reform programlarını sürdürmesi halinde kamu borç stokunun 2020 yılına kadar GSYİH'nın %120'sine geriletebileceği ve uzun vadede ise bu oranın %90'ların altına indirebileceği öngörülmüştür.

Bu iyimser tahminler ülke ekonomisinin yüksek oranda büyüyeceği varsayımıyla Nisan 2015 tarihine kadar sürdürülmüştür. Ancak Haziran 2015 tarihinden itibaren Yunanistan'ın IMF'e olan borçlarını ödeyemeyeceği ortaya çıkmıştır (König, 2016: 14).

İlk yardım paketinin uygulanmasının üzerinden beş yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen, Yunanistan'ın borçlarının ödenmesinde karşılaşılan zorluklar halen devam etmektedir. Yeni yardım paketleri uygulanmasının dışında başka bir alternatifin olmaması nedeniyle birkaç yıl içerisinde yeni sorumluluk riskleri ortaya çıkmıştır. Euro Bölgesi GSYİH'nın yaklaşık %2'sini üreten Yunanistan için Euro Bölgesi vergi mükellefleri 442,4 milyar Euro sorumluluk yüklenmişlerdir. ESM (Avrupa İstikrar Mekanizması) kredilerinin ortalama geri ödeme vadesi ise 32,5 yıl sürmektedir. IMF kredi geri ödemeleri de bu sürece dahil edildiğinde borç ödeme vadelerinin çok daha uzun bir süreye yayıldığı görülmektedir. Uygulamada bu durumun karşılığı ise borçların önemli bir kısmının daha silinmesi anlamına gelmektedir (König, 2016: 15). Yunanistan'ın içinde bulunduğu bu fiili durum literatürde “borçsuz borçlu” ülke şeklinde dile getirilmektedir.

Özellikle Yunanistan'ın büyümeyi sağlamaya yönelik politikaları yürürlüğe koyulması gerekmektedir. Krizin başlamasından itibaren Yunanistan en fazla reform çabası içerisindeki ülke olmuştur. Ancak, başarılı olabileceği reformların dahi çok az bir bölümü yürürlüğe konulabilmiştir. Yunanistan diğer Doğu ve Orta Avrupa ülkelerine kıyasla da olumlu iktisadi veriler ortaya koyamamıştır. Bu ülkede mal ve faktör piyasalarında gerekli olan liberalleşme ve reform politikaları devam ettirilmelidir. Literatürde Yunan vergi sisteminin ve tapu kadastro sisteminin rehabilite edilmesi ve hızlı bir şekilde reforme edilmesi tavsiye edilmektedir. Bu çerçevede özelleştirme fonunun oluşturulması ve sosyal güvenlik sisteminde belirli ölçüde reform gerçekleştirilebilmiştir. Ancak bu reformların nasıl sürdürüleceği hususunda şüpheler devam etmektedir.

2.5. Bankalar ve Devletlerin Finansal Açından Yoğun Bir İlişki İçerisinde Olmaları

Küresel finansal krizle mücadele çerçevesinde finans sektörünün istikrarı için oldukça önemli sayılabilecek miktarlarda finansal kaynak harekete geçirilmiş, 2008 yılı sonlarından itibaren bir kaç yıl içinde 1,6 trilyon Euro finans sektörüne yapılan müdahaleler için kullanılmıştır. Finans piyasalarında yatırımcıların bankalara olan güvenleri daha çok o bankanın ait olduğu devletin kredibilitesi ile belirlenmeye başlamıştır. Bankaların iflas riskleri kendi devletlerinin riskleri ile neredeyse aynı düzeyde değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Böylece önemli miktarda sermayenin etkin olmayan alanlara aktarılması söz konusu olmuştur (König, 2016: 10-11).

Bankalar finansal sistemin merkezini teşkil etmektedirler. Devlet ve bankalar arasında bulunan karşılıklı bağımlılık nedeniyle, birinde yaşanan sorunun hızlı bir şekilde diğerini etkilemesi mümkün olmaktadır. Devletler bankalara sadece para

piyasalarına tahvillerin sürülmesi maksadıyla ihtiyaç duymamakta, ayrıca ulusal ekonomi için önemleri nedeniyle bankacılık sisteminde yaşanan finansal sorunlar hükümetleri de tesir altında bırakmaktadır. Bankalar devlet tahvilleri satın alarak bunların bir kısmını ulusal merkez bankalarından veya AMB'dan yeni para temin edebilmek maksadıyla karşılık olarak bırakmaktadır. AMB'nın doğrudan devlet tahvili satın alması mümkün olmamakta, finans kuruluşları üzerinden tahvil satın alınması ise sadece dolaylı bir yol teşkil etmektedir. AMB'nın ikincil piyasalardan devlet tahvili satın alması yalnızca kriz dönemlerinde başvurulması gereken geçici bir yöntem olmalıdır (Illing, 2013: 35).

Yukarıda belirtilen işlemler bankalar açısından karlı bir faaliyet alanına dönüşmüştür. AMB parası için ödenen faiz ile tahvil faizleri arasında oluşan fark bankaların herhangi bir risk üstlenmeden elde ettikleri karı oluşturmaktadır. Euro krizinin farklı boyutları bu mekanizma ile açıklanmakta ve neden ESM (Avrupa İstikrar Mekanizması veya Avrupa Kurtarma Fonu) üzerinden bazı devletlerin bankaların yeniden finansman sağlamasını arzuladıklarını da izah etmektedir. Buna göre Bankalar, ESM üzerinden diğer devletlerin yeni yarattıkları paralar yoluyla kriz yaşayan devletlerin tahvillerini satın almaktadır. 2011 yılı sonunda ve 2012 yılı başında toplam bir trilyon euro hacminde bankacılık işlemleri için yeni para yaratılmış, bu paranın önemli bir kısmı ise devlet tahvilleri alımına yönelerek hükümetlerin kullanımına sunulmuştur (Illing, 2013: 35-36).

Her ne kadar yeni oluşturulan "Avrupa Bankacılık Birliği" yaşanan sorunları azaltacak ve zamanla finans piyasası krizlerini engellemeye çalışacak olsa da mevcut sorumlulukların güçlendirilmesi için yeni reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Devlet tahvillerinin risk değerlendirmesine tabi tutularak bankacılık denetleme kurulunun orta vadede AMB'nın bünyesinden çıkarılması uygun olacaktır. Böylece AMB farklı çıkar ilişkilerinin etkilerinden de kurtarılmış olacaktır (König, 2016: 10-11).

3. Euro Krizinin Etkileri

Euro krizi ile mücadelede temel sorun Euro Bölgesi'nde para, maliye ve diğer iktisat politikalarının nasıl yürütüleceği hususunda bir uzlaşının oluşmamasından kaynaklanmaktadır. Krizin başlamasından itibaren politika farklılıkları daha çok parasal istikrarı savunan ülkeler ile büyümeyi destekleyen genişlemeci para politikası taraftarı ülkeler arasında ortaya çıkmıştır. Genişlemeci iktisat politikalarını savunan ülkelerin de yapısal reformların gerekliliğine inandıkları ancak belirledikleri hedeflerine ulaşmak için bu ülkelerin para politikasını bir araç olarak kullandıkları gözlenmektedir.

Euro krizi ile mücadele sürecinde yeni kurumlar oluşmuş, böylece hakim geleneksel güç ilişkileri değişmeye başlamıştır. Euro Bölgesi merkez kurumları Euro kriziyle mücadele sürecinde tahminlerin ötesinde güç elde etmiştir. Kriz yönetimi üye hükümetlerin gücünün artmasına neden olmuştur. Güç ilişkilerindeki değişim sadece üye ülkelerinde değil, AB'nin diğer organlarında da ulusal yöneticilerin lehine

yetkilerin genişlemesine yol açmıştır. Euro krizi, tüm devlet ve hükümet başkanlarının yer aldığı Avrupa Konseyi'nin gücünü artırmıştır. Birliğin oylama esasına dayanan yönetim modeli, uluslararası anlaşmalar çerçevesinde oluşturulan yeni kurumlara karşı anlamını yitirmeye başlamıştır. EFSF, ESM ve AMB'nın kriz yönetiminde üstlendikleri roller nedeniyle üye devletler arasındaki güç ilişkileri adeta yeniden tanımlanmaya başlanmıştır.

Krizle mücadele esnasında merkez ülkeler güçlerini güney ülkelerine karşı kurumsallaştırma çabası içerisinde olmuşlardır. Kriz yaşayan ülkeler ise merkez ülkelerin kaynaklarını kullanmaya devam etmişlerdir. Merkez ülkeler daha çok birlik içi dayanışma ve ortak paranın tehlikede olması gibi gerekçelerle kriz yaşayan ülkelere yardım yapmaya devam etmek zorunda kalmışlardır. Ancak süreçleri denetim altında tutmak amacıyla merkez ülkeler belirtilen kaynak akışını minimize etmeye çalışmışlardır. Para Birliği'nin devamı için yapılan transferlerin sürdürülmesi zorunlu olarak görünmektedir. Ancak, güney ülkeleri merkez ülkelerinden kredi, sermaye ve ödemelerde uzun vadeler elde ettikçe güç ilişkileri farklı şekillerde gelişmiş, merkez ve periferi ülke ayrımı bu koşullarda anlamını yitirmeye başlamıştır (Illing, 2013: 125-127).

2012 Ağustos'unda krizin en yoğun şekilde yaşandığı dönemde Çin, Euro Bölgesi'nde kriz yaşayan ülkelerin devlet tahvillerini satın almaya devam edeceğini ilan etmiştir. Euro Bölgesi'nde istikrarın arzulanması Çin'in kendi mallarına olan talebi artırmak istemesinden kaynaklanmıştır. Diğer taraftan Almanya Şansölyesi Merkel, 14 Haziran 2012 tarihinde yapmış olduğu hükümet açıklamasında "Euro devam ettirilemez ise Avrupa Birliği'nin de sürdürülemeyeceğini" belirtmiştir. Euro, üye ülkeler arasında entegrasyonu ilerletmekten ziyade daha çok ulus devletlerin içine düştükleri sorunlardan kurtulmaları için bir can simidi niteliğine bürünmüştür. Zira, tek paranın olmaması durumunda Euro Bölgesi'nin dağılacağı görüşü genel olarak kabul görmektedir (Illing, 2013: 127-129).

Bankaları kurtarma operasyonları Euro Bölgesi'nde piyasa ekonomisinin sınırlarına dayandığının da bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Krizle mücadele politikaları geleneksel piyasa ekonomisinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Özel bankalara yapılan milyarlarca Euro düzeyinde yardımlar ile onların devletleştirilmesi arasında fazla bir farklılığın olmadığı görüşü genel olarak kabul görmüştür (Illing, 2013).

Ayrıca Euro Bölgesi'nin kuruluşundan itibaren karşılaşmış olduğu kurumsal eksikliklerin tespit edilmesi ve krizle mücadeleye yönelik kurtarma girişimleri mevcut sorunlara rağmen bir şans olarak değerlendirilebilir. Sorunlarla mücadele edilirken kuşkusuz Euro Bölgesi'nin krizlere karşı daha dayanıklı olması sağlanacaktır. Bu çerçevede iki farklı politika alternatifi tartışılmaktadır. Birincisi Euro Bölgesi'nde mali birliğin gerçekleştirilmedir. Diğeri ise ortak kuralların güçlendirilerek maliye ve iktisat politikaları açısından ulusal devletlerin bağımsızlıklarının korunduğu bir yapının sürdürülmesidir (König, 2016:20).

Mali birliğin sağlanması üye ülkeler açısından egemenlikten esaslı bir şekilde vazgeçilmesi anlamına gelecektir. Böylece tüm gelir ve giderler uluslar üstü bir kurum tarafından kontrol altına alınacaktır. Bir tür Avrupa Maliye Bakanlığı anlamına gelecek böyle bir düzenleme ile üye ülkelerin vergi politikalarına müdahale etme imkanı doğacaktır. Ortak vergi politikaları öncelikli olarak Euro Bölgesi içerisinde meydana gelen asimetrik şoklara müdahale etmek ve ülkeler arasındaki makro ekonomik dengesizlikleri ortadan kaldırmak için yürürlüğe konulacaktır. Ayrıca mali birlik Euro Bölgesi ortak kurumlarının zamanında denetim ve müdahale imkanlarını da kolaylaştıracak ve istikrarı ortadan kaldıracak unsurlarla mücadele etme imkanını verecektir (König, 2016: 20).

Ülkeler arasındaki kaynak bölüşümü ve dayanışma politikaları mali açıdan zayıf olan üyelere gerekli reformları gerçekleştirme imkanı sağlayabilecektir. Ancak bu durumda reformların ertelenmesi de söz konusu olabilecektir (*moral hazard sorunu*). Bu koşullarda mali birlik transfer harcamalarının süreklilik kazandığı bir sisteme dönüşme riskini de bünyesinde taşımaktadır. Son yıllarda seçmen nezdinde AB ortak kurumlarına ve politikalarına karşı meydana gelen güven erozyonu ulusal düzeyden daha fazla olmuştur. Bu nedenle AB politikalarında merkezileşme eğilimlerine karşı geniş seçmen kitlelerin de bir tepkisi söz konusudur (König, 2016: 21).

Mali birliğin sağlanmasındaki riskler ve sorunlarla mücadele için şu tedbirlerin alınması tavsiye edilebilir: Tam anlamıyla ve otomatik olarak yürürlüğe girecek yaptırım mekanizmalarının bulunması önem arz etmektedir. Her ülkenin kendi politikalarından sorumlu olması ve ayrıca uygulanan politikaların güvenilir ve etkin bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. İflas durumunda ise uluslararası standartlarda kabul gören mevzuat hükümleri yürürlüğe konulmalıdır. Euro Bölgesi'nden ayrılma ve koşulları yerine getirilmesi durumunda sonradan yeniden katılma imkanı sağlanmalıdır. Böylece hukuki açıdan ülkeler için gerekli güvenceler verilmiş ve geleceğe yönelik planlamalar yapabilme imkanı sunulmuş olacaktır. Bu durumda ayrıca diğer üye ülkeler için de risk ve tehdit potansiyeli azalacaktır. Özellikle Yunanistan'da krizle mücadeleye yönelik yeni paketlerin uygulamaya konulmasından kaçınılmalıdır. Yunanistan'a sorumluluk üstlenip krizden kendi çabalarıyla çıkmaya çalışması imkanı sağlanmalıdır (König, 2016: 22).

Yukarıda başlıca sebepleri belirtilen Euro krizi alınacak kısa, orta ve uzun vadeli tedbirlerle çözüme kavuşabilecektir. Kısa vadede aşırı borçlanma piyasalarda istikrar bozucu bir etki meydana getirmektedir. Bu durum ise yapılacak finansal yardımlarla giderilmeye çalışılmalıdır. Orta vadede Euro Bölgesi'nde daha rekabetçi bir iktisadi yapı oluşturularak bölge içi dengesizliklerle mücadele edilmelidir. Ayrıca, Euro Bölgesi ortak kurum ve mekanizmaları üye ülkeler tarafından yeterince denetlenemediğinden istikrar bozucu bir etki ortaya çıkarabilmektedir. Uzun dönemde ise kurumsal açıdan gerekli tedbirlerin yürürlüğe konulması ile istikrarı tehlikeye atacak sorunlar nispeten engellenmiş olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

2009 yılından itibaren Euro Bölgesi'nde yaşanmakta olan krizin kuşkusuz pek çok nedeni bulunmaktadır. Çalışmada analiz edildiği üzere, Euro Bölgesi'nde yaşanan kriz daha çok yapısal nedenlere dayanmaktadır. Bunların başında Euro Bölgesi'nin optimal bir para alanı olmaması ve uygulanan ekonomi politikalarında koordinasyonun sağlanmasında yaşanan zorluklar gelmektedir. Ayrıca tüm bu süreçleri yönetecek etkin bir kurumsal yapı da bulunmamaktadır. Diğer taraftan bankaların ve devletlerin finansal açıdan birbirleriyle yoğun bir ilişki içinde olmaları krizin diğer önemli bir gerekçesini teşkil etmiştir.

Euro Bölgesi'nde yapılması gerekli olan reformların sonuçlandırılmamış olması önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Euro Bölgesi ülkelerinin yaşadığı sorunlar daha çok ülkeler arasındaki verimlilik ve rekabet farkından ileri gelmektedir. Uluslararası rekabetin sağlanması açısından ülkelerde verimliliğin artırılması önem arz etmektedir. Euro Bölgesi'nin yaşadığı yapısal kriz aynı zamanda, devletlerin aşırı görevler üstlenmesi ve piyasaya gereğinden fazla müdahale edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Euro krizi gerekli olan yapısal reformların hem üye ülkeler nezdinde hem de birlik ölçeğinde yürürlüğe konulması için bir şans olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda kabul edilen mevzuat hükümlerinin etkin bir şekilde uygulanması ve iflas durumlarında daha etkili müdahale edilmesi gerekir. Avrupa Birliği'nde yapısal sorunlarla mücadele ederek entegrasyonun ilerletilmesi ve bu çerçevede krizle mücadele en akılcı politika alternatifi olarak görünmektedir.

Kaynakça

- Baumgarten, M. ve Klodt, H. (2010). Die Schuldenmechanik in einer nicht optimalen Währungsunion. Wirtschaftsdienst, Heft 6, s. 374-379.
- Belke, A. (2001). Wechselkursschwankungen Außenhandel und Arbeitsmärkte Neuethoretische und empirische Analysen im Lichte der Europäischen Währungsunion. Heidelberg..
- Busch, K. vd. (2012). Eurokrise, Austeritätspolitik und das europäische Sozialmodell. Friedrich Ebert Stiftung.
- Dauderstädt, M. (2014). Konvergenz in der Krise - Europas gefährdete Integration. Friedrich Ebert Stiftung, Bonn.
- Domar, E. D. (1966). The Burden of the Dept, in: aynı yazar: Essays in the Theory of Economic Growth, New York.
- Dullien, S. (2014). Die Eurozone nach vier Jahren Krisenmanagement und Ad-Hoc-Reformen: Was bleibt zu tun? Friedrich Ebert Stiftung, Bonn.
- Fiedler, S. ve Kooths, S. (2015). Griechenland - zwischen Insolvenz und Schuldenerlass. ZBW, Wirtschaftsdienst, 9, s. 609-613.
- Handschuh, K. (1994). D-Mark ade! Der Maastrichter Experiment. Frankfurt a.m.
- Heise, M. (2014). Europa nach der Krise - Die Währungsunion vollenden. Springer Gabler Verlag, Berlin-Heidelberg.
- Hishow, O. N. (2014). Divergenz statt Konvergenz in der Wirtschafts- und Währungsunion? SWP. Berlin.
- Illing, F. (2013). Die Euro-Krise. Analyse der europäischen Strukturkrise, Wiesbaden.
- Klär, E. (2014). Die Eurokrise im Spiegel des Potenzialschätzungen - Lehren für eine alternative Wirtschaftspolitik? Friedrich Ebert Stiftung, Bonn.
- König, J. (2016). Von der Währungsunion zur Transferunion, Stiftung Marktwirtschaft (Hrsg.).Nr. 132, Berlin.
- Läufer, T. (1994). Europäische Union Europäische Gemeinschaft - Die Vertragstexte von Maastricht mit den deutschen Begleitgesetzen. Europa Union Verlag, Bonn.
- Mundell, R. A. (1961). A Theory of Optimum Currency Areas. The American Economic Review, Vol. 51, s. 657-665.
- Peter, B. u.a. (2015). Konsequenzen aus der Griechenland-Krise. Sondergutachten, Sachverständigenrat, Wiesbaden.
- Phlipper, J. (2013). Die Schuldenkrise in der Euro-Zone - Schritte auf dem Weg zur Stabilisierung der Euro-Zone und Europas. Friedrich Ebert Stiftung, Berlin.
- Sachverständigenrat (Hrsg.) (2015). Zukunftsfähigkeit in den Mittelpunkt, Jahresgutachten. 2015-2016, Wiesbaden.
- Schwarzer, D. ve Wolf, G. B. (2013). Neuer Anlauf für die Eurozone. SWP-Aktuell, Bonn.
- Sinn, H. (2012). Die Europäische Fiskalunion-Gedanken zur Entwicklung der Eurozone. Perspektiven der Wirtschaftspolitik, 2012, 13 (3), s. 137-178.
- Stark, J. (2010). Europa braucht strengere Regeln, in: Auszüge aus Presseartikeln der DB. Nr. 45, Frankfurt am Main, 27 Oktober 2010, Frankfurt a.M.

